

Tagasiulatuv elatisenõue koos põlvnemise tuvastamisega

Põhiseaduse kohaselt on perekond rahva püsimise ja kaitsmise ning ühiskonna alusena riigi kaitse all. Lisaks lasub perekonnal kohustus hoolitseda oma abivajavate liikmete eest. Perekonna abivajavateks liikmeteks on näiteks alaealised lapsed, kelle huvid tuleks seada esikohale. Võib väita, et perekonna ja laste kaitse reguleerimine on üks riigi kohustustest.

Eestis reguleerib perekonnaga seotud küsimusi peale Põhiseaduse peamiselt Perekonnaseadus. Nimetatud seadusest tuleneb ka antud essee käsitletav probleem: tagasiulatava elatisenõude esitamine koos põlvnemise tuvastamisega.

Lapsed kui abivajavad perekonnaliikmed ning perekonnasuhetes nõrgemad osapooled, on erilisel suure tähelepanu ning kaitse all. Neil on oma eriseisundist tulenevalt keeruline ise oma õiguste eest seista, seega on seda kohustatud tegema teised, enamasti vanemad, kes peavad oma käitumises arvestama laste huvidega ning ka õigusnormidega.

Vanemad on kohustatud oma lapsi kasvatama ning hooldama. Juhul kui vanem kasvatusprotsessist osa ei võta, on ta siiski kohustatud oma last toetama. Seda tehakse tavaliselt igakuise elatise maksimisega.

Kui teine vanem aga vabatahtlikult keeldub elatise maksmisest on last kasvataval vanemal õigus pöörduda kohtusse, et lapse nimel teiselt vanemalt igakuiseid makseid lapse kasvatamise kulude katteks nõuda. Kui aga lapse isa pole kantud lapse sünnitunnistusele, peab ema esitama ka põlvnemise tuvastamise hagi, et mehe isadus tõestada. Alles peale isaduse tuvastamist on võimalik mehelt elatise maksmist nõuda.

Perekonnaseaduse paragrahvist 108 tuleneb aga õigustatud isiku lisaõigus. Nimelt võib õigustatud isik küsida elatise maksmist tagasiulatavalt hagile eelnenud aasta eest. Õigustatud isikuks lapse-vanema suhtes on alaealine laps, keda esindab teine vanem.

Mainitud paragrahviga seoses tekibki problemaatiline olukord. Nimelt on seda võimalik rakendada ka juhul kui isadus on tuvastamata, ehk siis koos isaduse tuvastamise hagiga. Tekib teoreetiline võimalus, et mees, kellel polnud aimugi lapse olemasolust võib saada kutse kohtusse ja veel ka kopsaka arve „pealekauba“.

PKS § 108 kohaselt on õigustatud isikul õigus nõuda ülalpidamiskohustuse täitmist hagi eelneva aasta eest (ka on võimalik esitada kahjunõue, kuid see pole hetkel relevantne). Nagu varem mainitud on õigustatuks isikuks alaealine laps, kelle ülalpidamiskohustus lasub mõlemal vanemal. Kuna laps on alaealine, puudub tal täielik teovõime ning teda peab esindama vanem. Antud probleemi tekkimine on võimalik vaid juhul kui isadus on tuvastamata ning seda soovitakse tuvastada kohtus pärast lapse sündi.

Lapse ülalpidamiskohustus tuleneb põlvnemisest: vanematel on kohustus ma alaealisi lapsi üleval pidada. Laps muutub elatise nõudmise mõistes õigustatud isikuks oma sünniga, seda ka juhul kui isadus tuvastatakse kohtus. Näiteks on Riigikohtu lahendis 3-2-1-129-09 välja toodud põhimõte, et kohus tuvastab lapse isast põlvnemise tagasiulatuvalt alates lapse sünnist. See tähendab, et kui esitada kohtusse põlvnemise tuvastamise hagi koos elatise nõudmisega, siis on võimalik nõuda ka elatist aasta eest enne põlvnemise tuvastamist.

Antud õigus ja selle kasutamine tekitab aga tahes-tahmata küsimuse, miks? Kuidas peaks summa, mis mehel välja nõutakse muutma lapse elu paremaks? Sest lapse huvides see ju välja nõutakse.

Perioodiliste elatisemaksete puhul on olukord mõistetav, sest siis toetab teine vanem otseselt lapse kasvamist ning elutingimuste paranemist, kuid mida aitab see ühekordne toetus? Olgu tegelikult saab selle summaga päris palju lapse heaks ära teha, kuid tekib küsimus, kuidas siis enne elati?

Mõistetav on olukord juhul kui mees, kes teab oma laste olemasolust, kuid keeldub teda toetamast on kohustatud maksma ka eelneva aasta eest. Sellisel juhul on ju isik pahatahtlikult oma lapse elu halvendanud ning peaks selle kuidagi korvama. Kuid juhul kui mehele pole antud isegi võimalust oma kohustust täita, miks peaks siis teda veel lisaks karistama? Just karistuseks võibki ju tagasiulatuvat nõuet pidada, justkui trahviks oma lapse hooletusse jätmise eest.

Antud õigus võib ju lausa kutsuda üles pahatahtlikusele. Kui naine teab, kes on lapse isa, kuid ei soovi teda sellest teavitata, ükskõik missugusel põhjusel satub rahahätta, on see ju reaalne võimalus lapse isalt raha nõuda. Jah iseenesest on see ju jällegi lapse huvides, sest kui ema on hädas, on seda ka laps. Kuid kas antud juhul pole Põhiseadusest tuleneval õiguskindluse ja õiguspärase ootuse printsiibil mitte mingisugust tähendust? Lapse huvid seatakse mehe huvidest ettepoole, mis õigustatud juhul oleks täiesti normaalne, kuid antud juhul pigem liigselt koormav ja suisa ebaaus.

Mees, kes oma lapse olemasolust midagi ei teadnud, võib olla juba rahulikult omale lapsed soetanud ning elada rahulikku pereelu kui ükskord selline nõue talle esitatakse. Aastaste elatisemaksete summa ei ole Eesti palgataset arvestades väike ning võib tekitada olulisi probleeme. Ehk siis, kas eelistatakse last, kellest mees midagi ei teadnud lastele, kelle elust ta osa võtab? Kas need lapsed on siis vähemtähtsad?

Mõistan, et tegemist on vaid õigusega, mitte kohustusega, seega võib ema ise otsustada, kas ta kasutab seda või mitte. Igakuisest elatisemaksest peaks ju iseenesest piisama, miks peaks lisaks ka veel nn trahvi nõudma? Eeldatavasti on ka kohtunikul sõnaõigus, kas nõue rahuldada või mitte. Kuid võimalus nõue esitada säilib siiski. Juba nõude esitamine võib mõjuda laastavalt tulevase isa peresuhetele või närvikavale.

Eelnevast arutelust tulenevalt arvan, et PKS §108 vajaks erireeglit, mis ei lubaks seda rakendada koos isaduse tuvastamise hagiga. Sellise lisareegli olemasolu muudaks olukorra lihtsamaks.

Toon ka näite reaalsest elust. Minu poole pöördus isa, kes on küll oma isadusest teadlik, kuid sünnitunnistusele kantud pole. Ta on ka mitteametlikult oma isakohustusi täitnud ning last ja ema toetanud. Ema aga otsustas siiski esitada isaduse tuvastamise hagi koos tagasiulatuva elatisenõudega. Nüüd pole aga isal muud teha kui üritada oma abistamist tõendada, et vähendada nõudesummat. Mulle jäävad aga tema sõnad vist igavesti kõrvu: ma ju armastan oma last ja ma olen nõus teda ka ametlikult toetama, kuid sellist summat pole mul ju kuskilt võtta ja ma ju tean, et naine tahab tegelikult reisile minna, ilma lapseta...